

ΚΩΣΤΑ ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ

“Γάμος κρητικός εις Λάκκους Κυδωνίας 1864”

Με την επιμέλεια του Κώστα Φουρνάρη, φιλολόγου καθηγητή, διδάκτορα του Πανεπιστημίου της Γρανάδας, τέως διευθυντή του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης ήρθε στο φως και εκδόθηκε αυτόγραφο ποίημα του Χατζή Μιχάλη Γιάνναρη, όπως ακριβώς σώζεται σε σταχωμένο τετράδιο 143 φύλλων με τίτλο στο εξώφυλλο «Κατάστιχα ΧΜιχάλη Γιάνναρη, γραμμένα το 1904, φυλασσόμενο στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΥΚΙΑΝΑΚΗΣ
ΕΥΤΥΧΙΑ ΔΕΣΠΟΤΑΚΗ
Φιλολογοί

Δεν είναι η πρώτη φορά που ο Κ. Φουρνάρης μας εκπλήττει με το να ανασύρει και να εκδώσει για τους νεότερους μελετητές και όχι μόνο, θησαυρούς του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης.

Κύριο ζητούμενο αυτής της μελέτης του, όπως ο ίδιος αναφέρει στον πρόλογο του είναι να ανασύρει από τη αφάνεια ένα έργο που θα πλουτίσει τη λογοτεχνία μας και θα δώσει δείγματα του κρητικού ήθους.

Στη συνέχεια της μελέτης παρουσιάζεται ο ποιητής ΧατζηΜιχάλης Γιάνναρης σαν προσωπικότητα αλλά και το ιστορικό κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γράφεται το ποίημα. Οι περισσότεροι τον ΧΜΓιάνναρη τον γνωρίζουμε σαν οπλαρχηγό της Κυδωνίας που έφτασε μέχρι τα ύπατα αξιώματα επί κρητικής πολιτείας. Παράλληλα ο άνδρας αυτός είναι ένας πολυτάλαντος άνθρωπος με βαθιές ανθρωπιστικές αξίες.

Γράφει ο Κ.Φ. «Στο πρόσωπο του ΧατζηΜιχάλη έβλεπαν συγκεντρωμένες τις αρετές του αρχαίου Έλληνα και του χριστιανού. Τη λεβεντιά του Αχιλλέα, τη δύναμη του Αίαντα, την οξύνουσα και φιλοπατρία του Οδυσσέα, τη φρόνηση του Νέστορα, την ευσέβεια και φιλανθρωπία των Αγίων του χριστιανισμού».

Με την έκδοση, λοιπόν αυτή γνωρίζουμε ένα άλλο ΧΜΓιάνναρη που πέρα από τα πολιτικά και στρατιωτικά ζητήματα της εποχής του τον απασχολεί και ο πνευματικός πολιτισμός. Είναι ενήμερος και

για τα λογοτεχνικά ζητήματα της εποχής. Η πλούσια βιβλιοθήκη του πέρα από ιστορικά βιβλία και θρησκευτικές μελέτες περιέχει Σολωμό, Ροίδη κ.α.λογοτέχνες. Παράλληλα αρχές του 1900 αρχίζει να αναπτύσσεται η επιστήμη της Λαογραφίας, στην Ελλάδα, επιστήμη που καταγράφει τα ήθη και έθιμα και τις αξίες ενός λαού, στοιχεία συνεκτικά των κοινωνιών και επίσης κάνει την εμφάνισή του το ηθογραφικό μυθιστόρημα με τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, Γ. Βιζυινό πράγματα για τα οποία ο ποιητής είναι ενήμερος.

Σε μια εποχή που διαπιστώνει μια χαλάρωση του αξιακού χαρακτήρα της κοινωνίας της Κρήτης εξ αιτίας της επίδρασης των ξένων Δυνάμεων στην Κρήτη, με την εγκατάσταση ξένων προξένων στη νήσο, ο ποιητής γράφει το ποίημα του «Κρητικός Γάμος εις Λάκκους Κυδωνίας», θεωρώντας ότι η αναφορά σε παλαιά αγνά ήθη μπορεί να συμβάλει στην συνοχή της κοινωνίας της Κρήτης και την διατήρηση του κοινωνικού ιστού.

Το έργο αυτό του Γιάνναρη είναι ένα επύλλιο (μικρό έπος), ένα αφηγηματικό ποίημα σε λαϊκό ύφος με ομοιοκατάληκτα δίστιχα όπου παρουσιάζεται ένας γάμος της εποχής εκείνης και μέσα από τα «διαβατήρια» έθιμα που ακολουθούνται φαίνεται ο αξιακός χαρακτήρας μιας κοινωνίας.

Ο Γάλλος εθνολόγος-λαογράφος Arnold van Gennep παρατηρεί ότι μέσα σε μια κοινωνία όταν ένα άτομο μεταβαίνει από μια ηλικιακή κατάσταση σε άλλη τελούνται διαβατήριες τελετές για να επισημοποιηθεί αυτή η νέα κατάσταση. Ο ποιητής φυσικά δεν γνωρίζει καν το θεωρητικό αυτό πλαίσιο, ούτε προσεγγίζει μουσειακά την παράδοση. Απλά την βιώνει καθημερινά, σημειώνει ο μελετητής Κ.Φ. Έτσι σαν οπλαρχηγός εκ Κυδωνίας βρίσκεται με άλλους οπλαρχηγούς στους Λάκκους Κυδωνίας το 1864 όπου γίνεται ο γάμος και τον οποίο περιγράφει στο ποίημα του. Να σημειωθεί ότι ο γάμος στην Κρήτη, καθώς και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις ενίοτε παίρνουν τη μορφή εθνοπανηγύρεων και γίνονται η κάλυψη συγκέντρωσης αρχόντων και οπλαρχηγών για συζήτηση πολιτικών και επαναστατικών ενεργειών. Δεν είναι τυχαία η σύμπτωση ότι ευθύς μετά το 1866 ξεσπά η κρητική επανάσταση. Επίσης εικάζεται ότι μάλλον ο ποιητής τον δικό του γάμο περιγράφει, όταν στα τριάντα πέντε του χρόνια παντρεύεται την δεκαεξάχρονη

Ελένη, η οποία και πεθαίνει στα δεκαεπτά της πάνω στη γέννα της. Για λόγους μετριοφροσύνης, επειδή ο γάμος είναι μεγαλειώδης ο ποιητής παρουσιάζεται να είναι παρατηρητής κάποιου γάμου.

Ας σημειωθεί ότι ο κανόνας της εποχής όριζε ηλικιακά ο γαμπρός να είναι γύρω στα 35 η δε νύφη γύρω στα δεκαεπτά.

Παρά το περιορισμένο του χώρου αξίζει να αναφερθεί ο τρόπος που παρουσιάζει ο μελετητής τις αφηγηματικές τεχνικές που ο ΧΜ Γιάνναρης χρησιμοποιεί στις θεματικές ενότητες του γάμου. «Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται οι τελεστικές πράξεις που οδηγούν στον αποχωρισμό της νύφης από το πατρικό σπίτι. Υποτίθεται έχει προηγηθεί η πρόταση του γαμπρού από τους προξεντάδες και η αποδοχή της πρότασης από την οικογένεια. Σάββατο λοιπόν, ξεκινά ο γάμος με την άφιξη καλεσμένων, το τραπέζι της παραμονής, το στόλισμα της ζόγιας(στέφανα), Κυριακή ξεκίνημα για το πάρσιμο της νύφης. Ο αποχωρισμός γίνεται μόνο αν δοθούν πολλές βεβαιώσεις μέσα από δίστιχα και μαντινάδες πως η νύφη θάναι ευτυχισμένη. Αξιόλογος ο διάλογος με μαντινάδες για να πείσουν οι γαμπλιώτες και να πάρουν τη νύφη αφού της φορέσουν την ζιόγα. Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει το μυστήριο του γάμου. Μετά τη στέψη η νύφη οδηγείται στον γαμπρό το σπίτι όπου και ακολουθεί πολυήμερο γλέντι με πάνδημη συμμετοχή της κοινότητας στη χαρά για τη μετάβαση του ζευγαριού στην έγγαμη ζωή, με την ευχή πάντα για καλούς απογόνους. Τις επόμενες μέρες εξακολουθούν διασκεδάσεις και η φιλοξενία των ξένων στα σπίτια του χωριού, καθώς και διάφοροι αγώνες αθλητικοί, κωμικά λαϊκά δρώμενα, μαντιναδομαχίες κ.α. από ανθρώπους όλων των ηλικιών, άνδρες και γυναίκες, που σαν ιντεμέδια παρεμβάλλονται. Την Πέμπτη αρχίζει η αναχώρηση των γαμπλιωτών, αφού τους έχει γίνει πρόσκληση για τον αντίγαμο.

Η Τρίτη ενότητα είναι ο αντίγαμος στους Λάκκους Κυδωνίας. Δεκαπέντε μέρες μετά έρχονται οι συγγενείς της νύφης να επισκεφτούν το καινούριο σπίτι. Με αυτές τις τελετές ενώπιον του χωριού επικυρώνεται η οριστική ενσωμάτωση του νέου ζευγαριού στην κοινωνία και η έναρξη της καινούριας ζωής. Με βάση τα παραπάνω διευκρινίζει ο μελετητής και μας παραπέμπει στο μοντέλο της Γαλλικής σημειωτικής σχολής όπου στην ανάλυση του εθίμου διαπι-

στώνει ότι το γαμήλιο έθιμο στην Κρήτη είναι η στόχευση του γαμπρού σε μια κοπέλα οι διαπραγματεύσεις για την συναίνεση το πάρσιμο και η επιστροφή στο σπίτι του σαν νικητής. (Αρκετές είναι οι φορές που κλέβει τη νύφη σε περίπτωση μη συναίνεσης). Θα μπορούσαμε να συμπληρώσουμε ότι αυτό το έθιμο επικράτησε στη δυτική Κρήτη. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι είναι θρίαμβος η απόκτηση αρσενικού τέκνου και ότι ολόκληρα χωριά έχουν ονομαστεί από ονόματα οικογενειών. Σε αντίθεση με την Ανατολική Κρήτη, όπου ακολουθείται το έθιμο των νησιών του Αιγαίου και η νύφη παίρνει προίκα το σπίτι για μεγαλύτερη ασφάλεια και εκεί στελιώνει το νοικοκυριό μαζί με τον άντρα της.

Το νέο βιβλίο του Κώστα Φουρνάρη, αγαπητού μαθητή μας στο σχολείο είναι ένα επιστημονικό σύγγραμμα, στηριγμένο σε πλούσια βιβλιογραφία, και πλούσια διακειμενικότητα, χρήσιμο σε λαογράφους, σε φιλολόγους, κοινωνιολόγους, ψυχολόγους και ιστορικούς, επίσης όμως προσίτο και στον απλό κόσμο.

Επίμετρο οφειλόμενη αναφορά γι' αυτούς που έφυγαν.

Το βιβλίο του ο Κ. Φουρνάρης το αφιερώνει στη μάνα του που έφυγε για τον ουρανό, όταν το βιβλίο τυπωνόταν. Πολλά οφείλει στη μάνα και τη γιαγιά του όπως συχνά αναφέρει και τα συνοψίζει στο του Σολωμού «Του τέκνου σύρριζα στο νου Θεού της μάνας μάτι. Τη θυμάμαι πάντα με πόση ευγένεια και σεβασμο ερχόταν να ζητήσει την πρόοδο του παιδιού της στο σχολείο. Λίγους μήνες πριν είχε φύγει για τον ουρανό και ο πατέρας του Πέτρος. Ο Πέτρος και η Δαμασκηνή Φουρνάρη μαζί με τα δυο τους παιδιά τον Κωστή και τον Αντώνη ήταν μια από τις ωραίες οικογένειες της Κισάμου. Έμπορος ο Πέτρος για χρόνια στην αγορά του παλιού Καστελιού ευγενικός κοινωνικός, είχε το μαγαζί με τα κεριά τις λαμπάδες και άλλα εκκλησιαστικά είδη και για πολλά χρόνια εξυπηρετούσε τους πιστούς και όλες τις εκκλησίες της γύρω περιοχής.

Σήμερα ο γιος του Αντώνης συνεχίζει την εμπορική παράδοση με άλλη μορφή εμπορίου. Με τα παιχνίδια και τα μουσικά όργανα είναι η χαρά των παιδιών της Κισάμου. Η ψυχή τους αναπαυμένη μπορεί να χαίρεται για τα παιδιά τους τον Κώστα και τον Αντώνη και τον νεαρό Πέτρο τον εγγονό τους φοιτητή πια στο πανεπιστήμιο.